

EDUARDAS TURAUSKAS, KAUNAS

VALSTYB S IR BAŽNY IOS SUVERENUMAS

Karts nuo karto kai kuriuose Lietuvos spaudos organuose tenka aptikti katalikams apskritai, o Lietuvos katalikams ypač, darom priekaišt, kad jų priklausymas ir ištikimumas Romos katalik Bažnyčiai ir Lietuvos valstybei es nesuderinami. Panašūs priekaištai juo labiau buvo sustiprinti pasirašius 1929 m. taip vadinamas Laterano sutartis, pagal kurias Romos popiežius buvo, kaip ir iš naujo, pripažintas „Citta del Vaticano“ teritoriniu suverenu, nors iš tikrųjų jis to suverenumo niekad nebuvęs, nustojęs ir pati Italijos vyriausybė, nepaisant diplomatinio santyki nebuvimo per kelias dešimtis metų, visada su juo elgėsi, kaip su suverenu. Atgailavus, kad ir minimalioje proporcijoje, teritorinio Bažnyčios valstybės, visų priekaištinių yra link katalikus laikyti kaip ir tos naujos valstybės piliečiais ir jiems statyti alternatyvą: arba būti savo valstybės piliečiais, arba naujos „Bažnyčios valstybės“ svetur gyvenančiais piliečiais. Jei klausimas nestatomas visada su lygiu griežtumu ir aiškumu, tai bent reiškiamas abejotumų: ar ištikimybės Bažnyčios mokslui ir buvimas su moningu, veikliu kataliku yra suderinami su ištikimybe savo valstybei ir buvimu geru, su moningu jos piliečiu. Šiam klausimui išaiškinti ir skiriamas ši keli pastabų uždavinys.

KAS YRA SUVERENUMAS IR KAIP JO S VOKA FORMAVOSI ISTORIJOJE?

Suverenumo s voko t vėlyvą yra Prancūzija ir paties vokietiškas žodis yra per ją iš prancūzų visas pasaulio kalbas. S voka ir žodis gimė viduramžiais. Tai paliudija visų prancūzų autoriai ir šie vokiečiai: G. Meyer „Lehrbuch des deutschen Staatsrechts“, Rehm „Allgemeine Staatslehre“ ir „Geschichte der Staatswissenschaft“. O Jellinek savo knygoje „Der moderne Staat“ sako, kad „suverenumo s voka nepriklauso aboliutinai, bet istorini s vokiečiai.“

Viduramžiais prancūzų karaliai, stiprindami savo pačią ir savo šalies nepriklausomybę, turėjo iš vienos pusės kovoti su Šventosios Romos imperijos pastangomis išplėsti savo hegemoniją kitose šalyse, iš kitos — jie turėjo kovoti su popiežiumi, kaip *žemiškąjį valdovą* (tais laikais), siekiamais ir pastangomis išplėsti, kiek galint daugiau, savo taktiką, ir, pagaliau, šalies

viduje karaliai buvo priversti kovoti su feodalizmo didži niais, kurie ne-
nor jo pripažinti jokio viešpaties. Tuo b du, tvirtindami prieš iš trijų
pusi kylančias pretenzijas, kad „Pranc zijos karalius yra savo karalijoje
imperatorius“ ir kad „Karalius *žemiškuose dalykuose* neturi ant sav s jokio
suvereno“ („Li rois n'a point de souverains es choses temporaires“) (m s
pabr.), kaip sakoma „Etablissements de Saint Louis“ (édit. Viollet, II t.
psl. 370), Pranc zijos karaliai pad jo pagrind suverenumo s vokai ir
d sniui. Suverenumo s voka jiems buvo kaip koks ginklas kovoje su impe-
ratorium, popiežium ir feodalizmo didži niais.

Pirmykš iu savo turiniu suverenumo s voka tur jo dvejopos *neigiamos*
prasm s: užsienio atžvilgiu ji tvirtino, kad Pranc zijos karalius yra *ne-
priklausomas* nuo bet kurios kitos galyb s, o vidaus atžvilgiu, kad jis yra
vyresnis už visus feodal didži nus, kad jis yra, jei ne j viršininkas,
tai maž mažiausiai *primus inter pares*. Pastarasis d snis veik paioje
karali galyb s formavimosi pradžioje. V liau karalius tapo ne tik pirma-
sis lygi tarpe, bet jau vyriausias už visus. O jau XVI amžiu suverenumo
s voka gyja absoliu ios prasm s, nes karaliaus galyb pasidar vienintel
valstyb je, neturinti nei už save aukštesn s, nei paken ianti sau lygios.
Ta iau šia prasme suverenumas t ra vienas iš valstyb s galyb s pob dži ,
kuris nesutampa su valstyb s teisi ir gali visuma. *Valstyb yra nepri-
klausoma nuo bet kurios užsienio galyb s, kaip lygiai ji yra nepriklausoma
nuo bet kurios vidaus galyb s*. Tokia yra originaliai istoriška suverenumo
s vokos reikšm . (Ži r. R. Carré de Malberg „Contribution à la théorie
générale de l'Etat“ I. t. 76 psl.).

Ta iau netrukus ši suverenumo s vokos reikšm aptemdoma pa i tei-
sinink . Antai, žinomas pranc z XVI šimt. teisininkas Bodin savo
veikale „Six Livres de la République“, išvardindamas „tikruosius suve-
renumo požymius“, prikerkia suverenumo s vokai vairias valstybines ga-
lias: statymus leisti, galutinai teisti ir pan. Bodino padarytoji klaida buvo
kit teisinink kartojama ir ple iama. Svarbiausias jos požymis buvo tas,
kad savo pob dži u, kaip aukš iau pažym ta, neigiam suverenumo s vok
buvo terptas pozityvus valstybin s galyb s turinys. Tuo b du tai s vokai
buvo priskirta tai, kas buvo to turinio paseka. Iš ia kilo apibendrinimas,
pa ios s vokos išpl timas ir pavertimas jos b tinu *valstyb s* elementu, tuo
tarpu kai iš tikr j ji t ra neesminis kai kuri valstybi pažymys nes yra
valstybi , kurios n ra suveren s, o vis d lto jos nenustoja buvusios valsty-
b mis.

Antroji suverenumo s vokos aptemdymo priežastis gl di, to paties
Carré de Malberg nurodymu, tame, kad pranc z monarchijos laikais šalia
valstyb s, taip sakant, abstraktinio, atitraukto suverenumo, buvo statomas
karaliaus konkretinis suverenumas. Turint galvoje, kad pastarasis suve-
renumas reišk si konkre iais valdymo aktais ir. kad žmogus iš prigimties

yra linkęs sau savintis vis daugiau teisi, jei jis nesutinka atitinkamai galingo pasipriešinimo, tai ilgainiui karalius prisiskyrė sau vis suvereną galybę, o paklusnūs teisininkai, norėdami valdovui tikti, sukūrė vadinamą „dieviškosios teisės“ teoriją, pagal kurią karalius savo suverenės teisės gyja gimdamas iš Dievo. Tuo būdu karalius ir jo giminaičiai tampa valstybės savininkais, neturintys jai žemėje jokio viršininko. Tai patrimonialios valstybės ir suverenumo sąvoka.

Trumpai suglaudžiant kas pasakyta, tenka konstatuoti, kad istorijos eigoje suverenumo sąvoka buvo vartojama šia trejopa prasme: a) pirmykštą prasmę reiškia vyriausio nepriklausomos galybės pobūdis; b) antroji prasmę reiškia valstybinė gali ir teisi visum; c) trečia prasme žodis suverenumas apsprendžia vyriausio valstybinės galios nešiotoj ir šia prasme suverenumas sutampa su to vyriausio organo galiomis. Šios vairios suverenumo sąvokos yra ir šiandien ir jų pėdsakus mes randame tiek vairių autorių raštuose, tiek ir konstitucijų bei šiaip statymų tekstuose. Retas kuris iš pačių žymi jų teisininkams visiškai griežtai atskiria šias suverenumo prasmes. Jei dar trečioji prasmė, imant ją tekstualiai, šiandien, beveik išnykus absoliutioms monarchijoms, yra nustojusi savo reikšmės, tai užtat šiandien kalbama apie *tautos* suverenumą, turint galvoje ne tik neigiamą prasmę, vadinasi visišką jos nepriklausomumą nuo kitų valstybių ir neturint joms viduje aukštesnės už save galios, bet ir pozityvine prasme, turint galvoje tautos arba jos sudaromos valstybės teisi ir gali *visumą*.

Tuo būdu mūsų laikais suverenumo sąvoka vartojama visomis trimis prasmėmis, vien tik tai karaliaus, kaip suvereno, asmenį pakeitus tautos, valstybės ar pastarosios kartos kuri organo kolektyviais ar fiziniiais asmenimis..

Todėl ir mums nepavyko išvengti šios sąvokos praplėtimo, nes jis yra jau, taip sakant, sisunkęs krauj. Suverenumo sąvoką mes vartosime, kaip tam tikrą vyriausio gali ir teisi visumą, už kurią nėra aukštesnės.

Jei prancūzų revoliucija, pakeisdama karaliaus, kaip suverenumo nešiotoj, subjekto asmenį *tautos* kolektyviniu asmeniu, padarė valstybę, kaip tos tautos atstovą arba asmenintoją, absoliutaus ir nedalomo suverenumo nešiotoją, tai neatsilikė šiuo atžvilgiu nuo Vokietija. Tiesa, vokiečių filosofai ir teisininkai nepriėmė prancūzų tautos suverenumo teorijos ir nesutiko su tvirtinimu, kad piliečiai nustoja vis savo teisi tautinės valstybės naudai, tačiau jie nuėjo ligi absoliutios suverenumo sąvokos kitu keliu. „Organiškos ar organicistinės sociologijos“ kūrėjai Vokietijoje XIX šimto gale sivaizdavo valstybę, jei ne kaip gyvą, tai jau bent kaip juridinį asmenį, savo pobūdžiu daug vyresnį už atskirus individus, turint neribotą prievartos teisę ir teisę visiems privalomai, teisę suvereniškai skelbiant. Toki išvadą priėmė Kantas, pagal kurį teisė ir prievarta pasireiškia kaip sinonimai. O keliais metais vėliau Hegelis valstybę dievino.

Tuo b du ir Pranc zijoje ir Vokietijoje sigyveno *absoliutaus* valstyb s suverenumo s voka. Pagal t s vok , valstyb yra *visagal* . Jos svarbiausias pob dis yra suverenumas, kaip aukš iausi ir vyriausi teisi bei gali visuma. Kiekvienas panašus valstyb socialinis junginys, neturintis suverenumo, n ra tikra valstyb . Suverenumas yra neapr žtas, vadinasi absoliutus, nes „apr žti suverenum reikšt j sunaikinti“. Toje absoliutaus suverenumo s vokoje susijung ir sutapo vokiškoji valstyb s-Dievo s voka su J. J. Rousseau, skelbusio „Socialinio kontrakto ir statym šventum“, tautin s suveren s valstyb s s voka.

Ši klaidinga absoliutaus ir nedalomo suverenumo id ja taip toli nuved kai kuriuos teisininkus, kad dar m s laikais atsiranda tvirtinan i , kad vienos kurios valstyb s poži riu visos kitos juridiniai egzistuojan ios tik tuo atveju, jei pirmoji teikiasi jas pripažinti, ir tarptautin teis esanti tiktai išorin tos ar kitos valstyb s teis , nes ji sutinkanti prisiimti kai—kurias pareigas kit valstybi atžvilgiu. Šioje absoliutaus suverenumo teorijoje ir viešpatijoje negali b ti kalbos apie bet kok suverenum paralelizm toje pa ioje teritorijoje, apie dvasinio suverenumo d sn , kur vis laik skelb ir tvirtino Katalik Bažny ia. Visagal valstyb negali su nieku dalintis net visiškai skirtingomis veikimo sritimis ir religija, kaip ir kiekviena kita visuomeninio gyvenimo apraiška, yra visiškoje valstyb s žinioje.

Absoliutaus ir nedalomo suverenumo dogma, pagal prof. G. Renard (*La Vie Intellectuelle*, 1932 m. sausio 10 d. num. str. „Bažny ia ir suverenumas“), buvo tokia: „Negali b ti dviej suverenum t pa i pavaldini ir t pa i teritorij atžvilgiu.“ O iš ia eina išvada, kad „n ra kito suvereno kaip valstyb“.

Nepermaldaujamos logikos taip toli nuvesta absoliutaus suverenumo teorija susilauk reakcijos, kuri savo ruožtu nu jo tiek toli, kad band visiškai panaikinti ir išveisti suverenumo s vok . Tai yra kitas kraštutinum as. Ta iau tiesa, paprastai, tarp dviej kraštutinum pasirenka vidur .

Tolimesniems paaiškinimams suprasti mums svarbu dar paži r ti, kaip absoliutaus suverenumo d snis, susid r s su naujais tarpvalstybinio gyvenimo reiškiniiais, prieš kar ir po karo, band , su pagalba tam tikr teorij , suimti tuos reiškinius ir talpinti savo braškan ius r mus. vairiems tarptautiniams ir tarpvalstybiniais reiškiniams išaiškinti, o taip pat pozityviosios tarptautin s teis s bei vairi sutar i d sniams pagr sti buvo sukurta vadinamoji „sav s apribojimo“ arba „delegavimo“ teorija. Valstyb pasilieka absoliu iai suverene, ta iau savo suverenum ji laisvu noru apriboja, atsižada kai kuri savo teisi kit valstybi arba tam tikr tarptautini staig naudai. Tuo b du kuriasi tarptautin teis , kuri yra „vairi valstybi išsižad jim suma“ (Prof. L. Le Fur str. „Valstyb s suverenumas ir jo b tino—

sios ribos: žurn. „Politique“ 1932 m. bal. 15 d.). Ši teorija sunkiai atsispiria kritikai, nes savo teisi apribojimas, jei jis yra tik laikino pobūdžio, nėra tikras apribojimas; o jei valstybė, vienytyje savo teises apriboja, nebegali ji susigrąžinti, tai reiškia, kad ji nėra absoliuti suvereni, o yra saistoma kuri nors vyresni ir nuo jos vienos valios nepriklausanti dvasia.

Kita kraštutinė teorija, kaip jau anksčiau minėjome, valstybės suverenumą stengiasi visiškai paneigti. Ji šiandien atstovauja Koelno profesorius Kelsenas. Kelseno manymu, vienintelis suverenas yra tarptautinė bendruomenė. Jai vienai ir priklauso visos suvereninės teisės. Tačiau dalį jų užleidžia arba deleguoja atskiriems socialiniams junginiams arba valstybėms. Ši teorija nei istorijos nei teisės požiūriu negalima būti pateisinta. Istorikai imant, atskiros valstybės buvo anksčiau tarptautinės bendruomenės. Objektiviškai lygiai griauna, nes gyvenimo tikrovė ir atskiri faktai yra jai priešingi. Kiekvienas socialinis junginys arba grupė turi savo paskyrimą, pareigas ir teises. Sivaizduoti tokį universalinį junginį su universaliu paskyrimu, su pareigomis bei teisiškumu visuma, yra gyvenimo tikrovei ir teisės praktikai priešingas dalykas. Todėl pastebėti, kad ši teorija yra ta pati absoliutaus suverenumo teorija, tik, vietoj atskirų valstybių, pritaikinta tarptautinei bendruomenei.

OBJEKTYVI SUVERENUMO TEORIJA

Apžvelgę absoliutaus suverenumo teoriją ir vairius jos nukrypimus bei iš jos kilusias naujas teorijas ar išsišakojimus, pažiūrėkime, kaip atrodo, gyvenimo akylu stebėjimu ir griežto teisinio galvojimo padariniais pagrįsta, objektyvi suverenumo teorija.

Kaip pastebime tirdami vairius, didesnius ar mažesnius (šeiminius, valstybinius, tarptautinius bendruomeninius ar šiaip organizacinius) socialinius junginius gyvenime. Visų pirma kiekvienas toks junginys turi savo aiškų tikslą arba paskyrimą, turi tam tikslui siekti esančias priemones, pareigą siekti ir tam tikras teises, kuriomis, vartodamas tas priemones, protingumo ir išminties ribose, gali naudotis. Kiekvieno tokio socialinio junginio bendras tikslas yra *visų jo narių gerovė*. Toki mažesni junginių susigrupavimai didesnius junginius turi tą patį tikslą ir t. t., ligi visos žmonių gerovės. Gerovė reikia suprasti dvejopai: tam tikrą dvasinį ir medžiaginį reikalą apsinėmą. Valstybė yra toks stambus socialinis junginys, kurio tikslas yra visų jos narių tam tikra dvasinė ir medžiaginė gerovė. Tos gerovės valstybė siekia organizuotai, o ne palaidai, ne anarchiškai. Kiekvienas organizuotas darbas reikalingas vadovavimo arba valdymo. Tas vadovavimo darbas sudingame socialiniame organizme eina iš apačios viršų, nuo žemesnio laipsnio aukštesniam, nuo vieno sakymo arba paradymo kitam. Kitais žodžiais sakant, sakymo arba vadovavimo ar valdymo galia

yra laipsniuota, *hierarchizuota*. Tas hierarchizavimas n ra be ribos. Pa-laipsniui kildami, mes prieiname gali , kuri turi teis savo srityje *galutinai, neatšaukiamai sakyti*, d l kurios sakym *neb ra k apeliuoti. Tai ir bus suverene galia*. Tuo b du suverene galia yra ta, kuri turi teis galutinai sakyti, kuri yra savo kompetencijos ribose *paskutin teis ta instancija*. To-ki suvereni gali valstyb je mes turime ne vien . Aukš iausias kasaci-nis teismas yra savo srityje reliatyviniai suverenai, aukš iausias administra-cinis teismas yra suverenai, parlamentas yra savo srityje suverenai, vyriausyb , tose srityse, kur jos kompetencija yra ekskluziyvi, taip pat yra suve-reni. Tai yra atskir valstyb s funkcij ir jas vykdan i arba atliekan i organ suverenumas. Savaiame aišku, kad tokie atskir funkcij ir j orga-n suverenai, lyginant juos su bendru valstyb s suverenumu, yra relia-tyvus. Valstyb yra socialin , teisiškai organizuota, žmoni bendruomen ; kaip tobula draugija, ji turi savo užimamoje teritorijoje laikin j arba žemišk j dalyk atžvilgiu visuotin arba bendr kompetencij , arba, kaip prof. Le Fur sako, „*paskutinio žodžio kompetencij* “. Tuo b du suverenu-mas, kaip jau sakyta, yra „*kompetentingumas pasakyti paskutin žod*“, sa-kyti galutin je instancijoje tam tikrose žmoni gyvenimo srityse ir lie ian-iuose tam tikr reikal r š arba kategorij dalykuose. Ta iau tas kompe-tingumas tarti paskutini žod n ra arbitrarinis, jis yra saistomas iš vienos pus s kiekvieno žmogaus ir kiekvieno socialinio junginio vyriausiojo tiks-lo — bendrosios arba visuotin s vis nari gerov s, iš kitos — kiekvieno žmogaus asmenyb s absoliu ios vertyb s. Tod l net galutinieji arba suvere-niniai sakymai arba „paskutiniai žodžiai“ ši rib negali peržengti. Tai yra grynai doroviniai arba moralin s ribos, tai yra *moraliniai* suverenume varžtai, kuriuos peržengus suverenumas suvedamas grynai fizin s prie-vartos veiksmus. Iš ia eina, kad ir valstyb s bendrasis suverenumas ir atskir jos organ , pildan i tam tikras funkcijas, suverenumas yra relia-tyvus, o ne absoliutus, kaip ilg laik skelb tam tikros teis s teorijos. Tei-sinis suverenumas yra aukštesnio Teisingumo arba teis s idealo atspindys.

Bendroji gerov (bonum commune) ir kiekvieno asmens vertyb , apri-bodamos suverenum ir užbr ždamos jam tiksl , kurio privalo savo veikime siekti to suverenumo nešiotojai, sudaro objektyv pagrind protingai arba racijaliai teisei, kurios pritaikymas gyvenime eina pažangos keliais.

Ta iau, kita vertus, žmoni reikalai neišsemiami vienais medžiagiais arba kai kuriais minimaliniais dvasiniais dalykais. Žmon s turi reikal , kuri valstyb negali patenkinti, kuriuose ji *nekompetinga*. Tuos rei-kalus r pina Bažny ia arba, platesne prasme imant, religija. R pindama tuos reikalus, Bažny ia turi tam tikr pla i tarptautin organizacij , kurios virš n je yra Popiežius. Ji yra hierarchizuota, pradedant paprastu eiliniu Bažny ios nariu ir baigiant Popiežium. Visuose reikšmingiausiuose daly-

kuose „paskutinis žodis“ priklauso Popiežiui. Išeina, kad jis yra savo sri-tyje suverenus.

Tačiau pažiūrime ar *iš viso manomas dvasinis suverenumas?*

Pagal senąją, klasikinę suverenumo teoriją toks suverenumas ne manomas. Suverenumas yra absoliutus, visiškas, apimantis visus dalykus; jis yra nedalomas, vienas, vadinasi negalima būti paskirstytas, surišuotas, jis yra teritorinis, vadinasi, apima tam tikrą teritoriją ir, pagaliau, suverenumas priklauso valstybei ir tik jai. Tokiuose ankštesniuose griežtesniuose vokiečių muose kuria besurasi vietos kažkokiam dvasiniam arba dvasinius dalykus apimaniam suverenumui. Valstybė viską apima, visu kuo rūpinasi, ji viena tampa suve-reni. Todėl ir joki kit tarpusavieniniai santyki, kaip tik tie vieni tarpvalstybiniai, jokios kitos tarpusavieninės, vairių suverenum santykius tvarkančios teisės nėra, yra tik ta viena tarptautinė arba tarpvalstybinė teisė. Todėl ir Bažnyčia nėra suvereninė ir jos pretenzijos tokia skelbtis yra nepakenčiamos. Taip galvoja absoliutistai.

Deja, nepaisant didelio šios teorijos griežtumo, gyvenimo tikrovę ištiesus šimtmečius ši teorija griovė, griauja ir baigia sugriauti. Mes gerai žinome, koks yra kiekvienos pozityviųjų arba tikslieji mokslų teorijos tikslas: iš patyrimo duomenų sudaryti sintezę, o jei kuri teorija neatitinka fakto, realieji reiškiniai, tai ne faktai klysta, bet teorija yra klaidinga. Nors teisi mokslas ir nepriklauso tikslieji mokslų šiai ir iš jo sukurtą teoriją negalima reikalauti tokio pat griežtumo, kaip iš tikslieji mokslų teorijų, tačiau vis dėlto ir teisinės doktrinos negali visiškai nesiskaityti su tikrove ir eiti prieš gyvenimo faktus.

O kokie yra tie faktai? Tie faktai, kurie neigia absoliutaus suverenumo teoriją yra tokie: Bažnyčia nuo pat savo sikiurimo pradžios savo dvasinėje srityje buvo suvereninė, o pasaulinė galia, po trijų šimtmečių atkaklios kovos, imperatoriaus Konstantino Didžiojo Milano ediktu taip pat pripažino Bažnyčiai teisę. Laikinis arba žemiškasis suverenumas, donacijos keliu, buvo Bažnyčiai prikergtas tiksliai VIII šimtmečiu Pepino Trumpojo ir jo sūnaus Karolio laikais ir, pergyvenęs vairiausius peripetijas, išliko ligi 1871 m., ligi to laiko, kada sukilo italai užm. Romą. O dėl dvasinio suverenumo, nepaisant visų atskalų, schizmų, nepaisant vairių kovų, jis paliko iš esmės nepaliestas ir nuo jo Romos Bažnyčia niekad nėra atsisakiusi ir neatsisakys. Tai svarbiausioji teisė, kurios Romos Popiežiai sau reikalavo ir reikalauja ir, apskritai pačius, ji jiems visada buvo žemiškųjų valdovų pripažįstama. Norėdami išvengti pripažinti dvasinio suverenumo savokas, vairs, tiek senosios prancūzų monarchijos teisės teoretikai, tiek vilybesni laik teisininkai sufabrikavo teisinę fikciją, prilygindami Popiežiui, kaip Bažnyčios galvą, paprastai valstybei ir pripažindami jam tarptautinę teisės asmens privilegijas. Tačiau fikcija palieka fikciją ir jai visiškai buvo sunku išaiškinti tarptautinę Bažnyčios padėjimą, ypač jai po

to, kai pastarosios žemiškasis suverenumas 1871 m. buvo de facto visiškai panaikintas. Nepaisant to žemiškojo suverenumo panaikinimo, Popiežius ir toliau elg si, kaip suverenas: pasirašin jo su valstyb mis konkordatus, siunt savo atstovus ir priimin jo pas save svetim valstybi atstovus. Tokiems ryškiems faktams pateisinti absoliutinio suverenumo teorijos šalininkai ir ia dar kart grieb si fikcijos pagalbos. Kai kurie išaiškino, kad nors faktiškai teritorinio suverenumo Popiežius ir nebeturi, ta iau tie, kurie su juo palaiko santykius, t suverenum fiktyviai pripaž sta, lyg jis tebeb t , lyg Popiežius tebeb t žemiškas valdovas. Tik es , tuo b du j elgesys Popiežiaus atžvilgiu, j su juo sudaromi juridiniai aktai (sutartys) gali b ti pateisinami ir išaiškinami. Net pas visiškai modernius teisininkus užtinkame prigijusi ši fikcij teorij Popiežiaus teisiniam pad jimui išaiškinti, tik bijoma pripažinti kitok , kaip tik valstyb s, suverenum . Tuo tarpu sveikas protas ir logiškas galvojimas, o taip pat ištis šimtmei i praktika ir gyvenimo tikrov verste ver ia pasisakyti už *dvasinio suverenumo* buvim paraleliai su žemiškuoju. Ir iš tikr j . Jei suverenumas n ra kokia okultin j ga, jei to suverenumo nešiotoja valstyb n ra koks Molochas, kuriam visk reikia aukoti, tai kod l nepriimti d snio, kad ir valstyb ir Bažny ia yra tobulos draugijos, kurios kaip tokios, kiekviena savo kompetencijos srityje (o ta kompetencija yra vienos ir kitos galutin tiksl apr žta) yra kompetentinga spr sti be apeliacijos, kaip galutin instancija, ir kad tuo b du *viena ir kita, kiekviena savo srityje, yra suverenios*. Bažny iai priklauso suverenumas dvasios dalykuose, o Valstybei laikinuose arba žemiškuose dalykuose. Tiesa, valstyb m s laikais negali visiškai atsižad ti r pintis ir tam tikrais dvasios dalykais, kurie apima mokykl bei kit kult rini staig veikimo srit , ypa turint galvoje, kad valstyb s uždavinys yra apr pinti ir t savo pilie i dvasinius reikalus, kurie, kaip nepriklausantieji katalik Bažny iai, nepriklauso n jos suverenumui. Ta iau, apskritai imant, ir, kaip bendras d snis, valstyb turi savo srit , kurioje ji yra suvereni ir Bažny ia turi savo, kur ji suvereni.

Nor dami dar geriau išsiaiškinti suverenumo s vok , paži r kime kokia tikrov je yra jos teisin prigimtis. Mes jau žinome, kad tai paskutin s instancijos „paskutinio žodžio kompetencija“, — teis sakyti. Ta iau ši teis n ra nelygstama, nes lygin . Ji turi b ti naudojama vadovaujamosios, valdomosios grup s naudai. Tokia s lyga taikoma kiek valstyb s tiek ir Bažny ios suverenumui. Svarbiausias suverenumo elementas tai ne teritorija, bet kaip tik galyb s teis (droit de puissance) kit asmen , arba asmen grup s, gyvenan ios tam tikroje teritorijoje ir siekian ios bendro tikslo, atžvilgiu. Teritorija ia t ra medžiaginis elementas, tam tikra apiuopiama suverenumo atrama. Ji nustato medžiagines suverenumo veikimo ribas. Tod l šiuo poži riu ir valstybinis suverenumas yra daugiau galia asmen negu daikt arba teritorijos atžvilgiu. Teis daikt atžvil—

giu — tai pav., nuosavybės teisė, o suverenumas yra iš esmės skirtingas nuo nuosavybės teisės. Iš tiesų eina, kad kiek valstybės tiek ir Bažnyčios suverenumas yra tos pačios, daugiau dvasinės negu medžiaginės, prigimties. Ši dviejų suverenum skirtumas glodi *tiksl / skirtume*. Kiekviena valdžia turi tikslai tiek teisė, kiek reikalinga jos vyriausiam tikslui pasiekti. Valstybės tikslas yra daugiau medžiaginis vis piliečių gerovė, o Bažnyčios tikslas — dvasinis visų narių gerovė. Tačiau, kadangi žmogus nėra grynoji dvasia, todėl ir dvasinis suverenumas negali būti vykdomas be tam tikrų žemiškų priemonių. Tomis priemonėmis Popiežius visada, turėdamas ar neturėdamas bent šėšl laikinojo suverenumo, naudojosi. Tos laikinos priemonės yra: teisė paskelbti savo nutarimus, juos aprėpinti tam tikromis, daugiausia dvasinio pobūdžio, sankcijomis ir t.t. Tačiau visos šios priemonės ir pats laikinasis popiežiaus suverenumas Bažnyčiai visada buvo ir yra antraeiliai, pagalbiniai dalykai, tuo tarpu kai valstybei laikinieji dalykai yra jos tikslas. Tad šiuo požiūriu skirtumas tarp dviejų suverenumų yra atvirkščiai proporcingas.

domu bus ir padaryti kelias pastabas vadinamoju *neklaidingumo* klausimu, kuris taip dažnai mągiamas linksniuoti. Kiekvienoje valstybėje, kaip matome, turi būti galia ar galios, kurios sprendžia paskutinę instancijoje, be galimos apeliacijos. Tokia galia neišvengiamai laikoma *neklaidinga*, ne dėl to, kad ji būtų *tikrai* realiai neklaidinga, bet dėl to, kad būtina reikalinga, kad kur nors, kuriame nors laipsnyje sprendimų kontroliavimas baigtųsi, sustotų. Toks paskutinis instancijos sprendimas, nors iš esmės jis ir būtų klaidingas, tačiau, kadangi legaliai jis turi būti laikomas teisingu, gali, reikale, būti vykdomas prievarta. Dvasiniuose dalykuose taip pat reikalinga kam nors turėti teisę galutinai spręsti. Kadangi ir turima reikalo su dvasiniais dalykais, kurie pasireiškia doktrinali plotmėje, tai toji „paskutinio žodžio kompetencija“ ir vadinama neklaidingumu. Religija, kuri skelbiasi esanti apreiškta ir kuri leistų abejoti ar patį abejoti, apie tai, kuri skelbia, pati save pasmerkt ir suirt. Todėl religijai, kuri nori gyventi, o ne subyrėti smulkias sektes, neklaidingumo principas yra būtinas. Šiaip ar taip, ar tas neklaidingumas bus realus, vadinasi, *tikras*, koku yra tikintiesiems Popiežiaus neklaidingumas dogmų srityje, ar tikslai prileidžiamas (suponuojamas), kaip valstybės „neklaidingumas“, kiekvienas turi pripažinti, kad religijos srityje, kaip ir kiekvienoje kitoje, reikalingos tokios galios, tokios instancijos, kurios galėtų daryti galutinius, beapeliacinius ir nebepakeičiamus sprendimus. O kadangi religijos dalykas, kaip šiandien beveik visos civilizuotos valstybės pripažįsta, nėra joks veikimo sferas, todėl tikinčiųjų valdžia priklauso Bažnyčiai, kuri viena turėtų kompetentinga galutinai nuspręsti, katalikai turi laikyti dogmos dalykais. Kadangi Popiežius yra Bažnyčios Galva, ko nieks neginija, kadangi jis religijos srityje turi aukščiausias galias, ko taip pat niekas nega-

lt užgin yti, tod l tenka pripažinti, kad Popiežius yra *suverenus*. Tas popiežiaus, savo srityje, suverenumas yra suderinamas su vairiausi auto-ri sugalvotomis suverenumo definicijomis, arba aptarimais. Turint gal-voje, kad suverenumo s voka esm je yra ta pati valstyb je ir Bažny ioje, suverenumo ribos yra taip pat tos pa ios. Šiandien jau beveik visi teisi-ninkai pripaž sta, kad suverenumas yra apr žtas aukštesni j *teis s ir do-rov s d sni*. Nereikia manyti, kad jei doktrinos srityje Popiežiaus suve-renumas vadinasi neklaidingumu, tai ir iš viso tas suverenumas neturi jo-ki rib . Tie, kurie taip tvirtina, parodo, kad jie nieko nesuprato apie pat neklaidingum . Taip galvojo absoliutaus Valstyb s suverenumo ša-lininkai, ta iau niekados Popiežiai. Popiežius, kaip ir valstyb , yra dorov s ir teis s d sni saistomas. Tarp ši dviej staig t ra tiek skirtumo, kad valstyb dažniau ir grei iau yra palinkusi nesiskaityti su dorov s ir teis s d sniais, o Bažny ia iš esm s pati yra dorov s ir aukš iausiojo tei-singumo skelb ja. O, be to, dar pagrindiniai Bažny ios mokslo d sniai jau yra amži b gyje nustatyti, paskelbti ir Bažny ia juos laiko pastoviais, ne-lie iamais ir nekintan iais. Tod l Bažny ia yra, grynai regimosios organi-zacijos poži riu, daug tvir iau pagr sta ir pastovesn staiga, negu valsty-b , juo labiau* kad Popiežiai neleidžia sau kaitalioji pagrindini dalyk , kuriuos Bažny ia jau kart yra išsprendusi. ia gl di garantija prieš bet kur arbitrarišk pagrindini d sni pakeitim .

Tiems, kurie ieškojo vairi dirbtini pateisinim Katalik Bažny ios ir jos vyriausiojo Ganytojo Popiežiaus suverenumui pripažinti arba kurie j neig , paskutin argument iš rank išmuš 1929 m. vasario 11d. pasira-šytos, vadinamosios Laterano sutartys, kuriomis buvo baigtas per 50 met nusit s s Popieži gin as su ital valstybe. Tomis sutartimis Popiežius pripaž stamas ne tik suverenu dvasios dalykuose, bet taip pat jis pripaž s-tamas suvereniu valdytoju vadinamosios Vatikano valstyb l s (Citta del Vaticano). Ta teritorija tuo b du pasidaro kaip ir visiškos Popiežiaus ne-priklausomyb s bei suverenumo žemiškoji, regimoji atrama (support) ir simbolis.

Ta iau Laterano sutartys neš esmini pakeitim tarptautin Popie-ži pad jim tik t akimis ži rint, kuriems suverenumas yra neatskiriamai susij s su tam tikra, kad ir mažiausia, teritorija. Šiaip jau iš esm s Late-rano sutartys Popiežiaus suverenumo atžvilgiu nieko nepakeit , nes ir prieš tas sutartis, ir pa ioje Italijoje ir visose kitose valstyb se, su kuriomis Po-piežiai tur jo santyki , Popiežius, kaip Katalik Bažny ios Vadas, buvo laikomas suvereniu valdovu dvasin je srityje ir nepaisant to, kad Popiežius iš tikr j netur jo n p dos savo žem s, vis d lto visi valstybi viršininkai ji laik suvereniniu valdovu dvasin je srityje.

Reikia pasakyti, kad *ypating* dvasinio Popiežiaus suverenumo pob -d pripažino beveik visi žymesnieji teisininkai net tuo metu, kada dar Po-

piežius tur jo savo teritoriją. Jau tais laikais aiškiai buvo jo asmenyje skiriamas *dvejopas* suverenumas: dvasinis ir žemiškasis. Tatai visiškai suprantama. Pakanka tik paviršutiniškai mesti žvilgsnį Popiežiaus vaidmenį pasaulyje, kad tuojau galima būtų pamatyti tai nesuderinamą skirtumą, kuris yra tarp jo ir paprasto teritorinio suverenumo nešiojo — valstybės valdovo. Dviejų paprastų suverenų santykiavimo pagrindinis dėsnius yra nesikišti kito kito vidurinius reikalus. Todėl ir kiekvienoje valstybėje akredituoti svetimų atstovų santykiavimas yra griežtai aprašytas santykiavimu su vienu iš ministrų — užsienių reikalų ministru. Kiekvienas svetimo atstovo bandymas palaikyti oficialius santykius su tos valstybės piliečiais ar organizacijomis, kur jis yra akredituotas, pasibaigtų tokio atstovo atšaukimu ar net dviejų suverenių valstybių konfliktu. Tuo tarpu kaip gi mes matome su Popiežiaus pasiuntiniais — nuncijais? Aiškų uždaviny yra ne tik palaikyti santykius su valstybėmis, kuriose yra pasiūlyti, vyriausybė, bet ir su vietos episkopatu ir iš viso su katalikais, su jų organizacijomis. Būdami tarpininkais tarp Vatikano Kurijos ir valstybės vyriausybės, jie kartu yra tarpininkais tarp Popiežiaus ir vietos katalikų, o ypač jų vadovą — vyskupą. Jau tai gerai parodo, kad jo atstovaujamo suverenų pobūdį yra visiškai kitoks, negu paprastas žemiškas valstybės suverenumas.

Bet imkime dar giliau. Imkime dalykus, kurie rūpi Popiežiui, kuriuos jis globoja, savinasi, kuriuos jis kišasi, dėl kurių jis kalbasi su vairių valstybių vyriausybėmis ir sudaro atitinkamas sutartis, vadinamas konkordatais. Savaime aišku, kad Popiežiui rūpimi dalykai nėra to paties pobūdžio, kaip tie, dėl kurių tariasi ir sudaro sutartis atskiros valstybės. Tai nėra nei grynai politiniai, nei finansiniai, nei ekonominiai reikalai. Popiežius rūpinasi dvasiniais katalikų reikalais, jų teisiu apsaugojimu, o katalikai juk yra lygūs su kitais valstybės piliečiais. Tuo būdu Popiežius rūpinasi tam tikros valstybės piliečių kategorijos, grupės reikalais, kitais žodžiais tariant, jis „kišasi“ valstybės vidaus reikalus. Savaime aišku, kad toks kišimasis būtų nesuderinamas su atitinkamos valstybės suverenumu, jei jis eitų iš kitos suverenų valstybės pusės. Tačiau, turint galvoj, kad Popiežiaus suverenumas yra *visai kitos* kategorijos, kitokio pobūdžio, nes tai yra grynai dvasinis suverenumas — visos valstybės su tuo sutinka ir tai priima. Todėl net valstybės, kurios skelbiasi esančios laikškomis (pasaulietiškomis), vadinasi, areliginomis arba kur gyventojų daugumas nėra katalikai, palaiko santykius su Šv. Sostu. Kodėl? Todėl, kad jos randa išmintingiau pasielgsiančios palaikydamos oficialinius santykius su tuo suverenumu, kurio takai tam tikrą savo piliečių skaičių jos visvien negali užkirsti kelio, nes tai būtų negirdyta prievarta ir sąžinios laisvės paneigimas. Ar santykiai su Šv. Sostu bus ar nebus, ar konkordatas bus ar nebus, o Popiežius per savo atstovus, kurie nesivadins nuncijais, bet apaštališkais de-

legatais, palaikys su šalies katalikais santykius. Tikrai valstyb , kuri netur s santyki , netur s ir jokios takos Popiežiaus žygius. Štai kod l ir tokia Pranc zija po karo atnaujino santykius su Šv. Sostu.

Turint galvoje t ypating Popiežiaus suverenumo pob d , nes mon yra laikyti katalikus kaip ir svetimo suvereno pilieiais arba pavaldiniais. Šis argumentas dažnai m gstamas kaišioti nes moningiems žmon ms, baidant juos tuo tariamu dviej „pilietybi “ nesuderinamumu. Nekalbant jau, kad net kai kuri valstybi pozityvioji teis leidžia savo pilieiams tam tikromis s lygomis tur ti dvi pilietybes, arba bent palaiko tam tikr laik gimt j pilietyb , taip sakant, *in statu latente*, kad kiekvienu atveju pilietis gal t j , kai atsiras reikalo, „suaktualinti“. Paprastas palyginimas priklausymo vairioms suverenin ms galioms toje pa ioje valstyb je pakankamai tikina, kad priklausymas Katalik Bažnyiai ir savo valstybei yra visiškai suderinami dalykai, ypa turint galvoj dviej suverenum esminiai ir giliai skirting pob d , tikslus ir siekimus, ir atsimenant, kad joku atveju jie n ra viens kitam priešingi.

Pavyzdžiui, valstyb je, kur teismas yra nepriklausomas ir kurio virš n je yra suverenis savo sprendimuose teismas, (aukš iausioji instancija), pilietis tam tikroje savo veikimo srityje priklauso to suverenio teismo; kita vertus, jis tam tikroje savo veikimo srityje priklauso taip pat tam tikruose dalykuose galutinai kompetentingos vyriausybės. Ateis gal laikas, kada atskiras pilietis tam tikruose reikaluose priklausys kai kurios tarp tautin s, paskutin je instancijoje sprendžian ios, staigos, kaip šiandien Taut S jungos priklauso pa ios valstyb s. Tad kod l, laisvai apsisprend s, jis negal t , netur t teis s savo dvasios reikaluose priklausyti suveren s Bažny ios? Jei šiandien mes, taip suvereniškai suorganizuot , teturime vien katalik Bažny i , tai niekas nekliudo ateityje susiorganizuoti ir kitoms konfesijoms. Tada ir joms valstyb tur s, kiek tai lies t konfesij pilieius, taikyti panaš r žim . Jog dar visiškai neseniai mat me, kad kai kurios Vokietijos valstyb s band sudaryti su protestant konfesijomis panašias konkordatus sutartis.

Tod l ir patys Popiežiai yra pakartotinai pabr ž visišk suderinamum dviej suvereni — bažnytin s ir civilin s — gali ir reikal joms darniai sugyventi. Leonas XIII. savo Enciklikoje „Immortale Dei“ raš : „Kiekviena j (gali), yra savo r šies suverene galia; kiekviena j yra aiškiai užbr žtomis sienomis apribota atitinkamai kiekvienos j prigimt ir d sn ; kiekviena j turi savo veikimo srit , kurioje gali jud ti ir veikti, pasiremdama jai išimtinai priklausan iomis teis mis.“

O Pijus XI. savo laiške kardinolui Gasparri 1929 m. geguž s 30 d., kalb damas apie pasirašyt j su ital valstybe konkordat , taip raš : „Jei konkordate yra susitarusios ir ne dvi valstyb s, tai tikr tikriausiai *du su-*

verenumai visiška to žodžio prasme, vadinasi visiškai tobuli, kiekvienas savo srityje, kuri nustatoma kiekvieno j tikslo.“

Iš to viso išeina, kad tuš iai ir bergždžiai kovoja su Bažny ios suverenumu, jos srityje, tie, kurie jame mato prieštaravim ir nesuderinamum su valstyb s suverenumu. Tas Bažny ios suverenumas dvasiniuose dalykuose gl di pa ioje giliausioje jos esm je, pa iame jos k rimo fakte. Begindama savo suverenum , savo nepriklausomyb , Bažny ia pergyveno daug audr ir puolim , vis d lto ji iš jo laim toja. Bažny ia rod žmonijai tarptautin s draugijos pavyzd , nes dar neseni laikai, kada ji buvo vienintel ir didžiausia tarptautin draugija, (kaip sako prof. Le Fur sutelktin je knygoje „Les Accords du Latran“ str. „Šv. Sosto laisv ir suverenumas tarptautin s teis s poži riu“. Edit. Spes.), ji mok žmones tarptautinio sulidarumo, skiepijo taikos meil ir pratino prie vis platesnio ir nuoširdesnio bendradarbiavimo tarp vairi taut . Ji tuo b du buvo *vis tarptautini staig pranok ja*. Ir ne šiais laikais, kada veikia Taut S junga su visa eile kit tarptautini staig , kada valstyb s laisvu noru atsižada vis didesni savo suverenumo pozicij tarptautin s Taut S jungos atstovaujamos, bendruomen s naudai, ne šiandien pritinka gin yti Bažny iai jos suverenines teises. Tiktai didelis, visiškas, aptemdantis žmon ms net aiškiausias s vokas, fanatizmas, tik akla religijos ir jos atstov neapykanta gali šiandien b ti priežastimi neigimo Bažny iai jos dvasinio suverenumo teisi .

Visiškai išsivadavus nuo absoliutinio, nedalomo, neriboto valstyb s suverenumo teorijos takos, kuri daugiau sugriov gyvenimo faktai, negu priešingos teorijos, ir tarptautiniam bendravimui vis žengiant pirmyn, n ra kito kelio, kaip nusilenkti istorinei tikrovei ir sveiku protu pagr stai, patyrimo patvirtintai, dviej suverenum — dvasinio ir laikino arba bažnytinio ir civilinio — teorijai.

L I T E R A T R A

Meyer G., Lehrbuch des deutschen Staatsrecht. — *Rehm*, Allgemeine Staatslehre. — *Rehm*, Geschichte der Staatswissenschaft. — *Jellinek*, Der moderne Staat.— *Carié de Malberg R. prof.*, Contribution à la théorie générale de l'Etat. Paris, 1920—22 — édit. Recueil Sirey. — *Bodin*, Six Livres de la République. — *Renard G. prof.*, La Vie Intellectuelle. 1932 m. sausio 10 d. num. str. „Bažny ia ir suverenumas“. — *Le Fur, prof.*, Les Accords du Latran. Paris, édit. Spes ir Blond et Gay. Metai nepažym ti. — *Popiežius Leonas XIII.*, Enciklika „Immortales Dei“. — Žurnalas „Politique“ 1932 m. balandžio m n. 15 d. — *Renard G. prof.*, La Théorie de l'Institution I tom. 1930 m. édit. Recueil Sirey Paris. — *Duguít L. prof.*, Traité du droit constitutionnel 5 tomai. Paris 1923—27 édit. Boccard. — *Barthélémy I. prof.*, et *Duez P.*, Traité élémentaire de droit constitutionnel. Paris 1926 édit. Dalloz.